Ўзбекистон Республикаси номидан **ХАЛ ҚИЛУВ ҚАРОРИ**

Амударё тумани

2024 йил 15 февраль

Беруний туманлараро иктисодий судининг судьяси Ж.Ж.Аманиязов раислигида, судья ёрдамчиси Д.К.Мамбетсалиевнинг котиблигида. Фермерлар кенгаши вакиллари мутахассис Ж.И.Мусилманов (2024 йил 05 февраль кунги 174-сонли ишончнома), бош мутахассис Қ.Ф.Мадрахимов (2024) йил 05 февраль кунги 175-сонли ишончнома), ва жавобгар вакили юрисконсульт Б.У.Қурбанов (2024 йил 03 январь кунги 1-сонли ишончнома) ва учинчи шахс вакили етакчи мутахассис Ф.Қ.Джуматов (2024 йил 15 февраль кунги 01/45-сонли ишончнома)ларнинг иштирокида, Амударё фермер, деҳқон хўжаликлари ва томорқа ер эгалари кенгашининг даъвогар «SUXROB XOJIAKBAR» фермер хўжалигининг манфаатини кўзлаб, жавобгар масъулияти чекланган жамияти шаклидаги "AMUDARYOTEX" хорижий корхонаси билан ўртасида 2022 йил 10 декабрь куни тузилган пахта хом ашёси ва уруғлик пахтани етказиб бериш ҳамда харид қилиш бўйича 304-сонли фьючерс шартноманинг 1.1-бандидаги тонна кўрсатилган қисмини хақиқий эмас деб топиш ва ушбу шартноманинг хакикий эмаслигининг окибатларини кўллаган 1.1-бандидаги кўрсатилган қисмини тонна қонунчиликка мувофиклаштириш тўғрисидаги даъво аризасига асосан қўзғатилган иқтисодий ишни Амударё тумани хокимлиги ва Амударё тумани қишлоқ хўжалиги бўлимини ишга низонинг предметига нисбатан мустақил талаблар билан арз қилмайдиган учинчи шахслар сифатида жалб қилган холда фуқаролик ишлари бўйича Амударё тумани судининг биносида очиқ сайёр суд мажлисида кўриб чиқиб, қуйидагиларни

АНИКЛАДИ:

Амударё фермер, дехкон хўжаликлари ва томорка ер эгалари кенгаши (бундан буён матнда – Фермерлар кенгаши деб юритилади) иқтисодий судга даъвогар "SUXROB XOJIAKBAR" фермер хўжалиги (бундан буён матнда даъвогар деб юритилади)нинг манфаатида даъво аризаси билан мурожаат қилиб, жавобгар масъулияти чекланган жамияти шаклидаги "AMUDARYOTEX" хорижий корхонаси (бундан буён матнда - жавобгар деб юритилади) билан ўртасида 2022 йил 10 декабрь куни тузилган пахта хом ашёси ва уруғлик пахтани етказиб бериш ҳамда харид қилиш бўйича 304-сонли фьючерс шартноманинг 1.1-бандидаги тонна кўрсатилган қисмини ҳақиқий эмас деб топиш ва ушбу шартноманинг ҳақиқий эмаслигининг оқибатларини қўллаган холда 1.1-бандидаги тонна кўрсатилган қисмини қонунчиликка мувофиқлаштиришни сўраган.

Суднинг 2024 йил 05 февраль кунги ажримига асосан ишга Амударё тумани ҳокимлиги ва Амударё тумани ҳишлоҳ хўжалиги бўлими низонинг предметига нисбатан мустаҳил талаблар билан арз ҳилмайдиган учинчи шахслар сифатида жалб ҳилинган.

Суд мажлисида иштирок этган Фермерлар кенгаши вакиллари даъво талабларини қўллаб-қувватлаб, тарафлар ўртасида фьючерс шартномаси тузилганлигини, ушбу шартноманинг 1.1-бандида топширилиши лозим бўлган пахта хом-ашёси тоннаси нотўғри эканлигини, пахта хом-ашёсини етиштириш учун ажратилган маблағ 19.2 центнерга белгиланганлигини, Амударё тумани хокимининг 2019 йил 30 декабрдаги 504-сонли қарори бўйича белгиланган балл бонитетлари хисобга олинмасдан топширилиши лозим бўлган пахта хом-ашёси тоннаси асоссиз равишда кўтарилганлигини, жавобгар ўз манфаатини кўзлаб мажбуриятларини бузганлигини, чунки шартноманинг белгиланган тонна кўрсатилган қисми қонунга зид равишда белгиланганлигини, бунда топширилиши лозим бўлган пахта хом-ашёсининг миқдори оширилиб кўрсатилганлигини, шу боис Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2014 йил 18 августдаги 235-сонли қарори билан тасдикланган "Кишлок хўжалиги майдонларининг норматив қийматини аниқлаш тартиби тўғрисида"ги Низом Республикаси Вазирлар Махкамасининг 24 августдаги 505-сонли қарорининг 1-банди ҳамда ушбу қарор билан тасдиқланган "Қишлоқ хўжалиги экинларини оқилона жойлаштириш тартиби тўғрисида"ги Низомнинг 19-бандига ва бошқа ишга тақдим қилинган хужжатларга асосан даъво аризани тўлиқ қаноатлантиришни сўради.

Суд мажлисида иштирок этган даъвогар фермер хўжалик раҳбари даъво талабларини қўллаб-қувватлаб, уни қаноатлантиришни сўради.

Суд мажлисида иштирок этган жавобгар вакили даъво талабларини тан олмасдан, даъво талаблари асоссиз эканлигини билдириб, шартномани тузишда Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгашининг мавжуд ер майдонларидан самарали фойдаланиш ва 2022 йил хосили учун қишлоқ хўжалиги экинларини оқилона жойлаштириш тўғрисидаги 2022 йил 11 февралдаги 89-13-0-Q/22-сонли қарори ва Амударё тумани хокимининг 2022 йил 12 кунги 23-13-181-Q/22-сонли февраль асосланганлигини, шартнома ушбу қарорларга лекин тасдиқланганидан кейин тузилганлигини, Амударё туманида 2022 йилда пахта майдони ва етиштириладиган пахта хом ашёси микдори тўғрисидаги маълумотни фермерлар кенгаши раиси И.Палвонов тасдиклаганлигини, лекин бугунги кунда фермер хўжаликлари номидан ариза билан судга мурожаат қилиб турганлигини, шу боис даъво аризани қаноатлантиришни рад этишни сўради.

Суд мажлисида иштирок этган учинчи шахс Амударё тумани қишлоқ хўжалиги бўлими вакили тарафлар ўртасида тузилган шартноманинг 1.1-бандидаги тонна кўрсатилган қисми ҳақиқатдан ҳам нотўғри қўйилганлигини, бироқ ушбу шартнома баланд центнер билан рўйхатдан ўтказилганлигини билдирди.

Даъвогар фермер хўжалиги ва учинчи шахс Амударё тумани ҳокимлиги тегишли тартибда хабардор қилинган бўлса ҳам, суд мажлисига келмади ва ёзма фикрини билдирмади. Шу боис суд Ўзбекистон Республикасининг Иқтисодий процессуал кодекси (бундан буён матнда – ИПК)нинг 128 ва 170-

моддаларига асосан унинг вакили иштирокисиз кўриб чиқишни лозим топади.

Суд ишда иштирок этувчи шахслар вакилларининг тушунтиришларини тинглаб ҳамда ишдаги тўпланган ҳужжатларга ҳуқуқий баҳо бериб, қуйидагиларга асосан даъво талабларини ҳаноатлантиришни рад этишни лозим топди.

Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик кодекси (бундан буён матнда – ФК) 11-моддаси биринчи қисмининг тўртинчи хатбошисига кўра, фуқаролик хуқуқлари битимни ҳақиқий эмас деб топиш ва унинг ҳақиқий эмаслиги оқибатларини қўллаш йўли билан ҳимоя қилинади.

Ишдаги ҳужжатлардан аниқланишича, тарафлар ўртасида 2022 йил 10 декабрь куни пахта хом ашёси ва уруғлик пахтани етказиб бериш ҳамда ҳарид қилиш бўйича 304-сонли фьючерс шартнома тузилган бўлиб, унинг 1.1-бандига кўра ҳўжалик ўзининг 2022 йил учун "Агротехнологик ҳарита" (бизнес режаси)га асосан пахта хом ашёсини буюртмачига етказиб бериш мажбуриятини, буюртмачи эса ушбу маҳсулотни ҳабул ҳилиб олиш ва шартноманинг 4.1-бандига мувофиҳ ҳаҳини тўлаш мажбуриятини олган.

Тарафлар ўртасида тузилган пахта хом ашёси ва уруғлик пахтани етказиб бериш ҳамда ҳарид ҳилиш бўйича фьючерс шартнома Ўзбекистон Республикасининг "Хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятининг шартномавий-ҳуҳуҳий базаси тўғрисида"ги Қонуни (бундан буён матнда – Қонун)нинг 3-моддасига асосан ҳўжалик шартномаси ҳисобланади.

Ушбу Қонун 4-моддасига мувофиқ, хўжалик шартномаларини тузишнинг эркинлиги, тарафларнинг ўзаро манфаатдорлиги, шартнома интизомига риоя этиш ва тарафларнинг ўзаро мулкий жавобгарлиги тадбиркорлик фаолияти соҳасидаги шартномавий муносабатларнинг асосий принциплари ҳисобланади.

Ушбу Қонун 10-моддасининг биринчи ва учинчи қисмларига асосан хўжалик шартномасида шартнома предмети, етказиб бериладиган товарнинг хизматнинг) миқдори, сифати, ассортименти бажарилиш муддатлари, хисоб-китоб қилиш шартноманинг тарафларнинг мажбуриятлари, шартнома мажбуриятлари бажарилмаганда бажарилмаганда тарафларнинг даражада жавобгарлиги, ёки низоларни хал этиш тартиби хамда тарафларнинг реквизитлари, шартнома тузилган сана ва жой, шунингдек бундай турдаги шартномалар учун қонун хужжатларида белгиланган ёки тарафлардан бирининг аризасига кўра ўзаро келишувга эришиш лозим бўлган бошқа муҳим шартлар назарда тутилиши керак.

Фермерлар кенгаши даъво аризасида қуйидагиларга асосан мазкур шартноманинг 1.1-бандида тонна кўрсатилган қисмини ФКнинг 116-моддасига мувофиқ ҳақиқий эмас деб топишни сўраган:

Биринчи асос сифатида шартноманинг 1.1-бандида буюртмачига топширилиши лозим бўлган махсулот миқдори (тн) кўрсатилиб, ушбу шартноманинг тонна кўрсатилган қисми ернинг унумдорлигига қараб пахта хом ашёсининг миқдори белгиланмаганлиги қайд этилган.

Бунинг қонуний асослари тариқасида Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2014 йил 18 августдаги 235-сонли қарори билан

тасдиқланган "Қишлоқ хўжалиги экин майдонларининг норматив қийматини аниқлаш тартиби тўғрисида" ги Низом ва Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2020 йил 24 августдаги 505-сонли қарорининг 1-банди ҳамда ушбу қарор билан тасдиқланган "Қишлоқ хўжалиги экинларини оқилона жойлаштириш тартиби тўғрисида" ги Низомнинг 19-банди келтирилган.

Иккинчи асос сифатида шартноманинг 2.1-бандидаги Амударё тумани ҳокимининг 2019 йил 30 декабрдаги 504-сонли ҳарори, ушбу ҳарорга асосан 2022 йил ҳосили учун ҳишлоҳ хўжалиги маҳсулотларини оҳилона жойлаштириш бўйича Амударё тумани Қишлоҳ хўжалиги бўлими томонидан 2021 йил 26-30 ноябрь оралиғида http://smart-agro.uz сайти орҳали фермер хўжаликларининг норматив бўйича 2022 йил пахта экиладиган ер майдони, балл бонитети, ҳосилдорлик центнери, ҳосил тоннаси кўрсатилган Қишлоҳ хўжалиги бўлими ва фермер хўжалиги ўртасида тасдиҳланган маълумотлар, ушбу маълумотларга асосланиб АТ "Агробанк" Амударё филиалининг 19.2 центнердан молиялаштирганлиги ҳайд этилган.

Бунинг қонуний асоси тариқасида Ўзбекистон Республикаси Олий хўжалик суди Пленуми "Хўжалик шартномаларини тузиш, ўзгартириш ва бекор қилишни тартибга солувчи фуқаролик қонун ҳужжатлари нормаларини қўллашнинг айрим масалалари тўғрисида"ги 2009 йил 18 декабрдаги 24-банди бешинчи кичик бандида шартномани ҳақиқий эмас деб топиш ва унинг оқибатларини қўллаш масаласи суд томонидан ҳар қандай манфаатдар шахснинг талабига биноан кўриб чиқилиши мумкинлиги белгилаб қўйилганлиги келтирилган.

Суд қуйидагиларга асосан даъвогарнинг ушбу важлари билан келиша олмайди.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Махкамасининг 2014 йил 18 августдаги 235-сонли қарори билан тасдиқланган "Қишлоқ хўжалиги экин майдонларининг норматив қийматини аниқлаш тартиби тўғрисида"ги Низомининг 13-20 ва 22-бандларига мувофик, асосий кишлок хужалиги экинларининг норматив хосилдорлиги тупроқлар ўртача бонитет бали билан қишлоқ хўжалиги экинлари, боғлар ва токзорларнинг тупроқ бонитетининг бир бонитет балига мос норматив хосилдорликнинг йиғиндиси сифатида ушбу Низомнинг 2-иловасига мувофиқ хисоблаб чиқилади. 1 га майдондаги асосий қишлоқ хўжалиги экинларининг норматив унумдорлиги тегишли маъмурий минтақадаги норматив қийматни аниқлаш давридан олдин юзага келган қишлоқ хўжалиги махсулотларини реализация қилишнинг ўртача йиллик нархларига боғлиқ равишда қиймат ифодасида қуйидаги формула бўйича аниқланади:

Нпск = Ну х Црк, бунда

Нпск – 1 га қишлоқ хўжалиги экинларининг норматив, минг сўм;

Ну – қишлоқ хўжалиги экинларининг норматив хосилдорлиги, ц/га;

Црк – деҳқон бозорларида сотиладиган қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари тегишли турига ўртача йиллик нарх, сўм/ц, пахта хом ашёси ва бошоқли дон экинларининг харид нархи минг сўм/ц;

Озуқа экинларининг норматив унумдорлиги ушбу Низомнинг 3-иловасига мувофиқ уларнинг ҳосилдорлигини буғдой эквивалент ҳосилдорлигига айлантириш ёрдамида ҳисоблаб чиқилади.

Суғориладиган 1 га ҳайдов ердан олинадиган ҳисоблаб чиқилган фойдани аниқлашда ҳар бир қишлоқ ҳўжалиги товар ишлаб чиқарувчиси бўйича қишлоқ ҳўжалиги экин майдонларининг норматив қийматини аниқлашнинг шу йилдан олдинги йилда шаклланган экин майдонлари тузилмаси қўлланилади.

Хар бир қишлоқ хўжалиги товар ишлаб чиқарувчиси бўйича олдинги йил учун қишлоқ хўжалиги экин майдонлари тўғрисидаги маълумотлар давлат статистика маълумотлари асосида аниқланади. Маълумотлар статистика органлари томонидан «Ергеодезкадастр» давлат қўмитасига ҳар йили 1 апрелгача тақдим этилади.

Ўтган йилдаги экин майдонлари тўғрисидаги маълумотлар мавжуд бўлмаган тақдирда Ўзбекистон Республикаси Қишлоқ хўжалиги вазирлигининг минтақавий бўлинмалари томонидан тақдим этилган маълумотлари бўйича жорий йилда қишлоқ хўжалиги экинларини жойлаштириш режасига мувофиқ экин майдонлари тузилмаси қўлланилади.

Қишлоқ хўжалиги маҳсулотларининг асосий турлари бўйича фойданинг ҳисоблаб чиқилган миқдори қишлоқ хўжалиги экин майдонлари сифатидан келиб чиқиб фоизларда маҳсулот қийматига ва туман бўйича ўртача тупроқларнинг ҳар бир класси бўйича маҳсулотларни етиштиришга ўртача харажатларга боғлиқ равишда Ўзбекистон Республикаси Қишлоқ хўжалиги вазирлиги, Молия вазирлиги томонидан ҳисоблаб чиқилади.

Тупроқларнинг алохида паст унумдорли класслари бўйича салбий қийматларда фоизларда фойданинг ҳисоблаб чиҳилган миҳдори олинган таҳдирда салбий ҳийматли ернинг ҳийматини истисно ҳилиш учун 0,01 фойда фоизи ҳўлланилади.

Маҳсулот қиймати тўғрисидаги ўртача маълумотлар ва бирор-бир ўсимлик бўйича қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини етиштиришда ўртача харажатлар мавжуд бўлмаган тақдирда бошоқли дон экинлари бўйича ҳисоблаб чиқилган маълумотлар қўлланилади.

Сифати турлича бўлган ерлар бўйича 1 га суғориладиган ҳайдов ердан олинадиган фойданинг ҳисоблаб чиҳилган миҳдори ҳуйидаги формула бўйича аниҳланади:

Рпр — 1 га суғориладиган ҳайдов ердан олинадиган ҳисоблаб чиқиладиган фойда, минг сўм;

Нпск₁-Нпск_н — қишлоқ хўжалиги экинларининг норматив унумдорлиги, минг сўм/га;

Пк₁-Пк_н — экин майдонлари, га

Рн₁-Рн_н — тупроқ сифати турлича бўлган ерларда турли хил экинлардан олинадиган қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқариши фойдасининг ҳисоблаб чиқилган миқдори, фоизларда.

1 га суғориладиган ҳайдов ернинг норматив ҳиймати ҳуйидаги формула бўйича аниҳланади:

$$CH = ---- x 100,$$

$$\Pi$$

Ушбу формулага кўра:

Сн — суғориладиган ҳайдов ернинг норматив ҳиймати, минг сўм/га;

Рпр — суғориладиган ҳайдов ердан олинадиган ҳисоблаб чиҳилган фойда, минг сўм/га;

П — ҳисоблаб чиқиладиган фойданинг капиталлашуви фоизи;

К₁ — хўжалик юритиш ва қишлоқ хўжалик ишлаб чиқариши интенсивлиги даражаси ҳисобга олинадиган минтақавий коэффициент;

 K_2 — суғориш учун сув чиқариш усули ҳисобга олинадиган коэффициент;

К₃ — ҳосилнинг нобуд бўлиш фоизи ҳисобга олинадиган коэффициент; Ҳисоблаб чиқилган фойданинг капиталлашуви фоизи 5% миҳдорида ҳабул ҳилинади.

Хўжалик юритиш даражаси ва қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқариши интенсивлигини ҳисобга оладиган минтақавий коэффициент ушбу Низомнинг 4-иловасига_мувофиқ қабул қилинади.

Кимёвий моддаларни қўллаш тақиқланган муҳофаза минтақаларида қишлоқ хўжалиги экин майдонлари жойлаштирилган тақдирда ҳосил нобуд бўлиши ва тегишли равишда қимматлилик йўқотилишини ҳисобга оладиган коэффициент ушбу Низомнинг 6-иловасига мувофиқ белгиланган тартибда мажбуриятлар билан чекланган ер участкасидаги қишлоқ хўжалиги экин майдонларининг бонитет бали ва улушига қараб республика бўйича ягона ифодада қабул қилинади.

Бунда 1 га лалми ҳайдов ернинг норматив ҳосилдорлиги, норматив унумдорлиги, ҳисоблаб чиқилган миҳдори ва норматив ҳиймати ушбу Низомнинг 13 – 20 ва 22-бандларига мувофиҳ аниҳланади.

Аммо, Ўзбекистон Республикаси Олий хўжалик суди Пленумининг 2002 мартдаги "Ўзбекистон Республикасининг "Хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятининг шартномавий-хуқуқий базаси тўғрисида"ги Қонунини иқтисодий судлар амалиётида қўллашнинг айрим масалалари ҳақида"ги 103-сонли қарорининг 5-бандида хўжалик шартномаларини ҳақиқий эмас деб топиш, бекор қилиш ҳақидаги низоларни ҳал этишда судлар Қонуннинг 10-моддасида кўрсатилган шартлар кўзда тутилган тутилмаганлигига алохида эътибор қаратиб, шартларнинг бу кўрсатилмаслиги шартнома шартлари бир тараф томонидан бажарилмаган холларда уни жавобгарликка тортиш учун хуқуқий асосларни қўллашда мажбуриятни бажарган инсофли тарафни химоя қилиш воситаларининг камайишига олиб келишини инобатга олишлари ҳамда бундай шартномани мансабдор шахсларнинг тегишли равишда жавобгарликка тортилишига асос бўлишини эътиборга олишлари зарурлиги, аммо, бу шартларнинг шартномаларда кўрсатилмаслиги шартномани ҳақиқий эмас, деб топишга асос бўла олмаслиги, шартномада қонун хужжатларида кўрсатилган ёки тарафлардан бирининг талабига кўра келишиб олиниши зарур бўлган барча шартлар, яъни асосий шартлар кўрсатилмаган бўлса ва уларни белгилаш үчүн имконият бүлмаса, шартнома тузилган, деб

ҳисобланмаслиги, бундай ҳолда келиб чиққан низолар бўйича судлар шартноманинг ёзма шаклига риоя қилинмасдан (оғзаки келишув асосида) мажбуриятлар бажарилишига оид қоидаларни қўллашга ҳақли эканлиги ҳақида тушунтириш берилган.

Шунингдек, Ўзбекистон Республикаси Олий хўжалик суди Пленумининг 2014 йил 28 ноябрдаги "Иқтисодий судлар томонидан битимларни ҳақиқий эмас деб топиш тўғрисидаги фуқаролик қонун хужжатлари нормаларини қўллашнинг айрим масалалари тўғрисида"ги 269қарорининг 12-бандида тушунтириш берилишича, 116-моддасига кўра, ўз-ўзидан ҳақиқий бўлмаган битим бўлиб: қонун хужжатларининг талабларига мувофик келмайдиган мазмунда; хукуктартибот асосларига қарши мақсадда; ахлоқ асосларига атайин қарши мақсадда тузилган битим хисобланиши, бунда судлар назарда тутишлари лозимки, агар битимнинг бир ёки бир неча шартлари қонун хужжатларининг талабларига зид бўлса, битимнинг мазмуни ушбу талабларга мувофик келмаслиги сабабли, ўз-ўзидан ҳақиқий эмас деб ҳисобланиши, ҳуқуқтартибот ёки ахлоқ асосларига атайин қарши мақсадда тузилган битимни хақиқий эмас деб топишда судлар, бу битим хуқуқ-тартибот асосларини таъминловчи, яъни конституциявий тузум асослари, давлатнинг мудофаа, хавфсизлик ва иктисодий тизими (курол-яроғнинг ноконуний экспорти, солиқ тўловларидан бўйин товлаш ва бошқалар), фукаро ва шахснинг хуқуқ ва эркинликларини қўриқловчи ва химояловчи хуқуқ нормаларининг талаблари бузилганлиги ёхуд ижтимоий ахлоқ асослари, яъни жамиятда шаклланган эзгулик ва ёвузлик, яхшилик ва ёмонлик, гунох ва савоб хакидаги қарашларга зид ёки зид эмаслигини аниқлашлари лозимлиги ҳақида тушунтириш берилган.

Шундай экан, ушбу вазиятда шартномани ҳақиқий эмас деб топишнинг имкони мавжуд эмас, чунки шартномада муҳим шартлардан бири ҳисобланган пахта хом ашёси миҳдори аниҳ ҳилиб ҡўрсатилган ва ушбу миҳдор тарафлар келишувига асосан белгиланган.

Шунингдек Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2020 йил 24 августдаги 505-сонли қарори билан тасдиқланган "Қишлоқ хужалиги экинларини оқилона жойлаштириш тартиби туғрисида"ги Низомининг 19-бандида туман қишлоқ хужалиги булими фермер, деҳқон хужаликлари ва томорқа ер эгалари кенгаши билан биргаликда ер майдонларининг балл-бонитети туғрисидаги маълумотлар асосида Вазирлар Маҳкамасининг 2014 йил 18 августдаги 235-сон қарори билан тасдиқланган Қишлоқ хужалиги экин майдонларининг норматив қийматини аниқлаш тартиби туғрисидаги низом асосида қишлоқ хужалиги экинларининг тупроқ балл-бонитетига нисбатан белгиланган норматив ҳосилдорлигидан келиб чиққан ҳолда қишлоқ хужалиги экинларидан етишириладиган қишлоқ хужалиги маҳсулотлари прогноз курсаткичларини белгиланиши назарда тутилган.

Шунга асосан Фермерлар кенгаши томонидан даъво талабларига асос сифатида Амударё тумани ҳокимининг Амударё туманидаги суғориладиган ерларнинг тупроқларини сифатини баҳолаш маълумотларини (бонитет балларини) тасдиқлаш тўғрисидаги 2019 йил 30 декабрдаги 504-сонли

қарори, Амударё қишлоқ хўжалиги бўлими ва Амударё тумани ер тузиш ва мониторинг шуъбаси томонидан тасдиқланган 2022 йил пахта ҳосили учун чигит экиш режаси, ўртача балл бонитети, меъёрий ҳосилдорлик центнер, ялпи ҳосил, тонна миқдори тўғисидаги маълумот, Фермерлар кенгаши, Фермерлар кенгаши ҳузуридаги бухгальтерия ҳисоби ва ҳисоботини юритиш маркази ва АТБ "Агробанк" Амударё филиали томонидан тасдиқланган 2022 йил ҳосили ҳаражатларига 2021 йил декабрдан 2022 йил август ойлари учун талаб этиладиган маблағлар (имтиёзли кредит) тўғрисидаги маълумот ва Амударё туманидаги суғориладиган қишлоқ хўжалик ер майдонлари тупроқларининг сифатини баҳолаш бўйича маълумотлар тақдим қилинган.

Бироқ мазкур маълумотлар шартнома (битим)ни тузишда шахс (шартнома иштирокчиси)нинг қасддан ҳаракат қилганлигини, атайин ҳуқуқтартибот ёки ахлоқ асосларига зид мақсадда тузилганлигини, жиноий харакатларини, хуқуқбузарлик маъмурий қилмишларини, холатлари мавжудлигини ёки бошқа ғараз мақсадлар билан тузилганлигини исботламайди.

ФК 354-моддасининг биринчи ва иккинчи қисмларига кўра, фуқаролар ва юридик шахслар шартнома тузишда эркиндирлар.

Қонуннинг 13-моддасининг биринчи қисмига мувофиқ, хўжалик шартномаси тузилган пайтидан бошлаб кучга киради ва тарафлар учун мажбурий бўлиб қолади.

Суд юқоридаги маълумотлар шартномани ҳақиқий эмас деб топиш учун асос бўлмайди деб ҳисоблайди.

ИПК 68-моддасининг биринчи қисмига асосан ишда иштирок этувчи ҳар бир шахс ўз талаблари ва эътирозларига асос қилиб келтираётган ҳолатларни исботлаши керак.

ИПКнинг 72-моддасига кўра, қонун ҳужжатларига мувофиқ муайян далиллар билан тасдиқланиши керак бўлган иш ҳолатлари бошқа далиллар билан тасдиқланиши мумкин эмас.

Суд юқоридаги ҳолатларни инобатга олиб, ушбу даъво талабини қаноатлантиришни рад этишни лозим топди.

Шунингдек, даъвода шартноманинг ҳақиқий эмаслигининг оқибатларини қўллаган ҳолда 1.1-бандидаги тонна кўрсатилган қисмини қонунчиликка мувофиқлаштириш талаби кўйилган.

Бироқ ИПКнинг 25-моддасининг биринчи қисмига асосан иқтисодий судга:

- 1) иқтисодиёт соҳасида юридик шахслар ҳамда юридик шахс ташкил этмаган ҳолда тадбиркорлик фаолиятини амалга ошираётган ва якка тартибдаги тадбиркор мақомини қонунда белгиланган тартибда олган фуқаролар, шунингдек корпоратив низолар бўйича ишлар кўрилаётганда тарафлар бўлган фуқаролар ўртасидаги фуқаровий, маъмурий ва бошқа ҳуқуқий муносабатлардан юзага келадиган низоларга доир ишлар;
- 2) иқтисодиёт соҳасида юридик шахслар ва якка тартибдаги тадбиркорларнинг ҳуқуқлари юзага келиши, ўзгариши ёки бекор бўлиши учун аҳамиятга эга бўлган фактларни аниқлаш тўғрисидаги ишлар;
  - 3) банкротлик тўғрисидаги ишлар;
  - 4) ҳакамлик муҳокамаси билан боғлиқ ишлар;

- 41) арбитраж муҳокамаси билан боғлиқ ишлар;
- 5) ушбу Кодекснинг 30-моддасида кўрсатилган корпоратив низолар бўйича ишлар, бундан мехнатга оид низолар мустасно;
- 5¹) ушбу Кодекснинг 30¹-моддасида кўрсатилган инвестициявий низолар бўйича ишлар;
  - 52) ушбу Кодекснинг 302-моддасида кўрсатилган рақобатга оид ишлар;
- 6) чет давлат судлари ва арбитражларининг қарорларини тан олиш ҳамда ижро этишга қаратиш тўғрисидаги ишлар тааллуқлидир.

Шу сабабли, даъвогарнинг шартноманинг 1.1-бандидаги тонна кўрсатилган қисмини қонунчиликка мувофиқлаштиришни сўраган талаби иқтисодий судга тааллуқли эмас.

Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг "Биринчи инстанция суди томонидан иқтисодий процессуал қонун нормаларини қўллашнинг айрим масалалари тўғрисида" 2019 йил 24 майдаги 13-сон қарорининг 22-бандига кўра, иш юритишни тугатиш низонинг мазмуни бўйича ҳал қилув қарорини чиқармасдан суд муҳокамасини тамомлаш шаклларидан бири ҳисобланади. ИПКнинг 110-моддасида назарда тутилган иш юритишни тугатиш асосларининг рўйхати тугал ҳисобланади ва кенгайтирилган тарзда талқин қилинишига йўл қўйилмайди.

ИПКнинг 110-моддасининг 1-бандига мувофиқ иш иқтисодий судга, фуқаролик ишлари бўйича судга ёки маъмурий судга тааллуқли бўлмаса иш юритиш тугатилиши лозим.

Шу боис суд, даъво талабининг шартноманинг 1.1-бандидаги тонна кўрсатилган қисмини қонунчиликка мувофиқлаштириш қисмини иш юритишдан тугатишни лозим топди.

Бундан ташқари, ИПК 118-моддасининг биринчи қисмига мувофиқ суд харажатлари ишда иштирок этувчи шахсларнинг қаноатлантирилган даъво талаблари миқдорига мутаносиб равишда уларнинг зиммасига юклатилади.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 10 октябрдаги "Фермер, дехкон хўжаликлари ва томорка ер эгалари фаолиятини янада ривожлантириш бўйича ташкилий чора-тадбирлар тўғрисида"ги ПҚ-3318-сонли қарорининг 3-бандида фермер, деҳқон хўжаликлари ва томорқа ер эгалари манфаатларини кўзлаб судга давлат божи тўламасдан даъво аризалари, давлат ва хўжалик бошқаруви органлари, махаллий давлат хокимияти органларининг қарорлари, уларнинг мансабдор шахслари хатти-(ҳаракатсизлиги) устидан шикоятлар харакатлари тақдим мумкинлиги, бунда даъво аризасини қаноатлантириш рад этилганда манфаати кўзлаб даъво аризаси киритилган фермер, дехкон хўжаликлари ва томорқа ер эгаларидан давлат божи ундирилмаслиги белгилаб қўйилган.

Ўзбекистон Республикаси "Давлат божи тўғрисида" ги Қонунига илова қилинган Давлат божи ставкалари миқдорларининг 2-банди "а" кичик бандида мулкий хусусиятга эга даъво аризалар учун даъво баҳосининг 2 фоизи миқдорида, бироқ базавий ҳисоблаш миқдорининг 1 бараваридан кам бўлмаган миқдорда давлат божи ва Ўзбекистон Республикаси Олий суди Раёсатининг 2018 йил 25 октябрдаги РС-59-18-сонли қарорига ўзғартириш киритиш тўғрисидаги Ўзбекистон Республикаси Олий суди Раёсатининг 2022 йил 28 декабрдаги РС-71-22-сонли қарорида барча ишлар бўйича даъво

аризаси ва аризалар учун базавий ҳисоблаш миҳдорининг 10 фоизи миҳдорида почта харажати тўланиши кўрсатилган.

Шунингдек, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2023 йил 17 ноябрдаги «Иш ҳақи, пенсиялар ва нафақалар миқдорини ошириш тўғриси»ги ПФ-196-сонли Фармонига асос 2023 йил 1 декабрдан бошлаб базавий ҳисоблаш миқдори 340 000 сўм қилиб белгиланган.

Фермерлар кенгаши томонидан иш бўйича олдиндан 34 000 сўм почта харажати тўланган.

Шу боис, суд тарафлардан давлат божи ундирмасликни ва Фермерлар кенгаши томонидан тўланган 34 000 сўм почта харажатини ўзининг зиммасида қолдиришни лозим топди.

Юқоридагиларга асосан ва Ўзбекистон Республикасининг Иқтисодий процессуал кодекси 118, 169, 176-179-моддаларини қўллаб, суд

КАРОР КИЛДИ:

Даъвонинг 2022 йил 10 декабрь куни тузилган пахта хом ашёси ва уруғлик пахтани етказиб бериш ҳамда харид қилиш бўйича 304-сонли фьючерс шартноманинг 1.1-бандидаги тонна кўрсатилган қисмини ҳақиқий эмас деб топиш талабини ҳаноатлантириш рад этилсин.

Даъво талабининг шартноманинг 1.1-бандидаги тонна кўрсатилган қисмини қонунчиликка мувофиқлаштириш қисми бўйича иш юритиш тугатилсин.

Мазкур ҳал ҳилув ҳарори устидан у ҳабул ҳилинган кундан эътиборан бир ой ичида шу суд орҳали Ҳораҳалпоғистон Республикаси судига апелляция тартибида ёки ҳонуний кучга кирган ва апелляция тартибида кўрилмаган ҳал ҳилув ҳарори устидан у ҳонуний кучга кирган кундан эътиборан олти ой ичида кассация тартибида шикоят берилиши ёхуд прокурор протест келтириши мумкин.

Судья Ж.Ж.Аманиязов

